

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Felsőoktatási könyvtárak

04/020

BRACH, Carol A.: Electronic collections – evolution and strategies: past, present, and future = Sci. Technol.Libr. 21.vol. 2001. 1/2. 17-27.p. Bibliogr.

Egy amerikai egyetemi könyvtár tapasztalatai az elektronikus dokumentumokkal – múlt, jelen, jövő

Elektronikus folyóirat; Folyóiraat-előfizetés; Munkaszervezés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az Indiana-beli Notre Dame Egyetem Könyvtára 2001-ben már több mint négyezer elektronikus folyóiratot szolgáltatott sikeresen olvasóinak. E munka során itt is sok új kérdés merült fel az elektronikus könyvtárral kapcsolatban.

A könyvtárak az elektronikus folyóiratok legnagyobb részét „kiadói csomagok” formájában fizetik elő. Ennek hátránya, hogy a nagy kiadók, mint például az Elsevier, Institute of Physics (IOP), JSTOR, Springer stb. által kiadott periodikumokban megjelentek mellett eltörpülnek a kis kiadók értékes publikációi. Ennek következménye például a hivatkozási mutatók meglehetősen eltolódása a „nagyok” javára.

A könyvtár hatalmas erőfeszítéseket tesz, hogy az egyes cikkeket katalógusából linkek és zsilipek

(gateways) segítségével közvetlenül elérhetővé tegye a használók számára, ám ennek ellenére gyakran fordul elő, hogy az olvasók elsőként az interneten kezdenek vadászni a szakirodalomra. Márpedig amit így eredményül kaphatnak, az valószínűleg csak töredéke a könyvtár által kínált információknak. Az a tendencia pedig, hogy a könyvtár manapság már nem birtoklója, csak használója a forrásoknak, tovább nehezíti a szabad hozzáférést. A gyorsan változó hardver és szoftver eszközök csak fokozzák a könyvtárak lépéstartásának nehézségeit. További probléma az elektronikus és a nyomtatott folyóiratok közötti különbség. Néhány folyóirat esetében például a kettő tartalmilag és formailag is teljesen megfelel egymásnak, de más az ISSN számuk, ezért teljesen önálló periodikumként kezelendők.

Sok a bonyodalom a felhasználói szerződésekkel is. A könyvtárosok szinte minden kiadóval kötendő szerződés esetében újra és újra végigcsinálják az egész procedúrát, gyakran jogi szakértők bevonásával, ami természetesen növeli a költségeket. Szerencsére vannak könyvtárosok által összeállított honlapok, melyek nagy segítséget nyújthatnak, mint például a Tudományos Könyvtárak Egyesületé (Association of Research Libraries) (<http://www.arl.org/scomm/licencing/>), valamint a Yale Egyetem Könyvtáré (<http://www.library.yale.edu~license/index.shtml>). Jó lenne egy olyan szerződésmodell készíteni, mely tartalmazza az általános alapelveket, a közös szóhasználatot, a szokásos szerződési feltételeket, a harmadik félre vonatkozó feltételeket.

Milyen kihívásokkal is kell még számolnunk? A tudományos publikációkhoz való hozzáférés biztosítása terén igen jelentős például a BioOne és a SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition), melyek a nagy kiadókhöz képest alacsony költségű alternatív lehetőséget nyújtanak a kisebbek számára a tudományos publikációk elektronikus formában történő terjesztésére. A könyvtárak a linkek szabványosításával, a Digital Object Identifier (DOI) kidolgozásával lehetővé teszik az idézett cikkek teljes szövegéhez való közvetlen eljutást. Az alapul szolgáló CrossRef központi adatbázis 2001-ben 101 kiadó 5742 folyóiratának több mint 4 millió cikkéhez kapcsolódó linkeket tartalmazta. Az adatbázis metaadatai azonban még korántsem teljes körűek, ezért a visszakereshetőség még korlátozott.

Az elektronikus tartalmak archiválása még szintén megoldandó feladatok közé tartozik, mivel a kiadók – költségigénye miatt – nem garantálják a publikációk tartós megőrzését. A Digitális Könyvtári Szövetség (Digital Library Federation) vezető szerepet játszik a kiadókkal való együttműködésben. A Yale az Elsevier-rel, a Harvard a Blackwell-lel, a Wiley-vel és a University of Chicago Pressel, a Cornell pedig egy tucatnál is több mezőgazdasági magfolyóirat-kiadóval dolgozik együtt. Persze a kiadóknak az üzleti szemlélet miatt eltérőek az érdekeik a könyvtárakétól. Vajon sikerül-e majd például megakadályozni, hogy külön-külön fizetessék meg a könyvtárakkal az aktuális évhez és az archív fájlukhoz való hozzáférést?

További fontos feladat a nemzeti kooperáció erősítése, hiszen a tendencia az, hogy míg a magfolyóiratokat az előfizetési csomagok keretében akár 10 ezer könyvtár is előfizeti, a kevésbé ismertek elsikkadhatnak. Éppen ezért a használói igények felmérése után az ezekhez való hozzáférésről nemzeti és regionális központok létrehozásával kell gondoskodni. A Tudományos Könyvtárak Központja – Center for Research Libraries (CRL) ennek megva-

lósítására számos kezdeményezést tett közzé a <http://www.crl.uchicago.edu/info/intjournal.htm> weboldalon.

Sok új kérdést vet fel az is, hogy a dokumentumok birtoklásáról a dokumentumokhoz szükség szerint való hozzáférésére (just-in-time) helyeződött a hangsúly. Kik fogják szolgáltatni a megfelelő időben a megfelelő dokumentumot a használóknak? Vajon a könyvtárközi kölcsönzés, vagy az üzleti szemléletű kiadók viszik majd a pálmát?

A nyilvánosság, a közismertségnek nagyobb súlya van, mint valaha. A tanulók jelentős részének például fogalma sincs arról, hogy az interneten általában talált forrásokhoz többnyire a könyvtárosok munkájának eredményeként jutnak hozzá. További kemény munkát igényel a könyvtárosok részéről, hogy megtanulják profi módon alkalmazni az új technikai lehetőségeket, melynek révén a dokumentumokat digitalizálva, elektronikus levélben elküldve tudják a használók rendelkezésére bocsátani, miközben tiszteletben tartják a folyamatosan változó szerzői jogi szabályozást.

(Fazokas Eszter)

04/021

CHANDRAKAR, Rajesh: Barriers of bibliographic database creation in Indian university libraries: the INFLIBNET experience = *Ei.Lib.* 21.vol. 2003. 4.no. 310-315.p.

Bibliográfiai adatbázisok építésének akadályai indiai egyetemi könyvtárakban: az egyetemi könyvtári hálózat (INFLIBNET) tapasztalatai

Digitalizálás; Dokumentumleírási szabályzat; Egyetemi könyvtár; File-szervezés -gépi; Kompatibilitás; Szoftver

Az Információs és Könyvtári Hálózatok Központja (INFLIBNET) az Indiai Egyetemi Finanszírozási Bizottság (University Grants Commission, UGC) egyik rész-szervezete. Egyetemi, kutatóintézeti és egyéb tudományos könyvtárak automatizálásával

és az ehhez szükséges szabványosítással foglalkozik mintegy tíz évvel ezelőtti alapítása óta.

Bibliográfiai feldolgozásra a világon több mint 20 szabvány használatos. Ezek száma még nő is, pedig céljuk éppen az, hogy a rendszerek közötti adatcserén, a közös adatbázisokon, a helyi szintű együttműködésen keresztül lehetővé tegyék az egyetemes bibliográfiai számbavételt és a világméretű forrásmegosztást.

Az európai és amerikai könyvtárakban már elérték az automatizálás legmagasabb fokát, elektronikus, digitális és virtuális könyvtárakat létesítettek, jelenleg az internet katalogizálása, a metaadatok, a Z39.50 protokoll, a könyvtárközi kölcsönzés és a világhálónj működő dokumentumküldés van napirenden. Indiában az automatizálást és digitalizálást több kedvezőtlen tényező késlelteti. Az UGC egy munkacsoportja 1998-ban jelentést készített a helyzetről.

Az indiai könyvtárakban a kezdetektől fogva számos különböző szabályozás van érvényben. Tárgyi feltárássra az egyetemi könyvtárak a Dewey-féle tizedes osztályozást, a kettőspontos osztályozást, az ETO-t, az LC rendszerét, illetve ezek változatait használja. Az állományok újraosztályozása megoldhatatlan. Tárgyszavakat sok könyvtárban nem mindig adnak a rekordokhoz. Ahol igen, általában helyi tárgyszórendszerből vagy tezauruszból tárgyszavaznak. Ugyancsak különbözőek a bibliográfiai adatokat mezőkhöz és almezőkhöz rendelő katalogizálási rendszerek. A kereskedelem által kínált számos könyvtári szoftver ezek valamelyikére épül. A szoftverek használata sem egységes, ugyanis nem lehet hozzájutni felhasználói segédletekhez. Ezért aztán az adatbázisokban egy-egy szerző vagy kiadó a legkülönbözőbb alakokban fordul elő.

Az állami egyetemek könyvtáraiban a könyvek, időszaki kiadványok és disszertációk számítógépes formai, illetve tárgyi feltáráshoz az INFLIBNET időközben elkészítette a CCF-en (Common Communication Format), az AACR2-n (Anglo American Ca-

taloguing Rules 2) és az LCSH-n (Library of Congress Subject Headings) alapuló szabványát. Kifejlesztették a SOUL (Software for University Libraries) nevű könyvtári rendszert. A Windows-alapú program jól megtervezett képernyői, menürendszere és súgófájljai révén felhasználóbarát. Hosszas felkészítés nem szükséges hozzá. Nagy mennyiségű rekordot képes kezelni relációs adatbázis-szerkezetben. Kliens-szerver üzemmódban működik, az egyszerű való hozzáférések száma korlátlan. Támogatja a nemzetközileg elterjedt formátumokat (CCF, MARC 21, AACR 2 stb.), az export-import műveleteket, a webes böngészést. Változatos kimeneti formákat nyújt, felületei fel vannak készítve regionális nyelvekre. A sok felhasználós változat ára 50 ezer rúpia (1027 euró), az egyfelhasználósé 15 ezer rúpia (309 euró). 2002 őszén a SOUL-t már 80 egyetemi könyvtár használta.

Az INFLIBNET a programban részt vevő könyvtárak munkatársai számára folyamatos továbbképzést, szemináriumokat és konferenciákat tart a gépi feldolgozással és automatizálással kapcsolatos témákban. Az elmúlt két évben 750 könyvtáros vett részt ilyen képzésben, évente 400-an részesültek számítógépes továbbképzésben. A ma még általános számítástechnikai képzetlenség, a műszaki és anyagi eszközök hiánya miatt azonban az automatizálás továbbra is lassú.

A könyvtári rendszerek használatát online vagy CD-ROM segédletek biztosításával lehetne támogatni. Ezek kellő számú példával bármikor segítséget kell, hogy nyújtsanak a bibliográfiai rekordok készítésénél vagy a rendszer bevezetésénél. Szükség van olyan fórumra is, ahonnan az automatizálással foglalkozó könyvtárosok bármikor szakszerű tanácsot kaphatnak. Ez utóbbi hiány az internetes fórumok jóvoltából megszűnőben van. A SOUL rendszer honlapján is van felhasználói fórum, az INFLIBNET Központhoz pedig országszerte lehet tanácsért fordulni.

(Vajda Henrik)

04/022

THELWALL, Mike – AGUILLO, Isidoro F.: La salud de las web universitarias espanolas = Rev.Esp.DOc.Cient. 26.vol. 2003. 3.no. 291-305.p. Bibliogr. 40 tétel.

Res. angol nyelven

A spanyol egyetemek honlapjainak állapota

Felsőoktatási intézmény; Honlap

A világháló az egyetemek fontos eszközévé vált, melyet számos célra használnak, így tudományos tevékenységük és eredményeik terjesztésére és publikálására, tanulmányi és adminisztratív információknak a hallgatókhoz való eljuttatására, illetve a hazai és nemzetközi együttműködés előmozdítására. 64 spanyol egyetem honlapjának elemzése és négy országgal (Ausztrália, Egyesült Királyság, Taivan, Új-Zéland) összehasonlítása alapján megállapítható, hogy a spanyol egyetemi honlapok mérete igen nagy változatosságot mutat, általában függ az adott egyetem nagyságától is, és meglehetősen elmarad a külföldiektől. A web-oldalak átlagos száma (a fenti országok sorrendjében) 163, 72, 80, és 52%-kal nagyobb a spanyol átlagnál. Ugyanakkor a linkek soknyelvűsége a honlapok készítőinek nemzetközi látókörére és kiváló külső orientációra utal. A 25 leggyakoribb link közt első helyen a spanyol ISBN iroda áll, azt a google (a Spanyolországban legnépszerűbb keresőgép) és az *Open Source Discussion Forum* egyik szervere, majd a *CELCA Web Publisher* követi. Nyolcadik helyen áll a legnagyobb spanyol napilap (*El País*), kilencedik a tudományos kutatási tanács (*CSIC*), tizedik a hivatalos közlöny. A nemzeti könyvtár csak a 24. a sorban, előtte a barcelonai egyetem áll. Meglepetéssel tapasztalták, de nem tudják, hogy spanyol különlegesség vagy más-hol is létező jelenség-e, hogy a leggyakoribb linkek között több kormányhivatal és minisztérium is szerepel.

(Mohor Jenő)

Lásd még 38, 73, 77, 89

Közművelődési könyvtárak**04/023**

MATLINA, S.G.: Cantral'naâ gorodskââ publičnaâ – naučnaâ ... I eto vse o nej? = Naučn.Teh.Bibl. 2003. 8.no. 5-17.p. Bibliogr. 10 tétel.

Központi városi, nyilvános, tudományos ... és ez minden?

Városi könyvtár

Matlina cikke annak az eszmecsere keretében jelent meg, amelyet az orosz szakemberek (köztük nem utolsósorban E.P. Sukiasan és N.S. Kartasov) a központi városi könyvtárak funkcióinak kibővülésével kapcsolatban folytatnak.

Matlina, miközben dióhéjban bemutatja e könyvtártípus történetének nevezetesebb állomásait, különösen azokat, amelyek megelőzik a jelenlegi helyzetet, azt állapítja meg, hogy a központi városi könyvtárak (társadalmi nyomásra) gyorsabb fejlődésen mentek a legutóbbi években keresztül, mint a nagy régiók általános tudományos könyvtárai és a megyei könyvtárak, mégpedig annak ellenére, hogy a helyzetük sem elvileg, sem pedig gyakorlatilag nem olyan kedvező, mint amazoké.

A központi városi könyvtár a közepes orosz városok jellegzetes intézménye. Novokuzneck, Severodvinsk, Niznyj Tagil, Novouralsk, Cerepovica, Rubcovska és Glazovsk rendelkezik (számosak között) ilyen könyvtárral.

Példa gyanánt szerzőnk és az eszmecsere több más szerzője a glazovski könyvtárral foglalkozik – e könyvtár működését és szolgáltatásait mintegy etalonnak tartva. Teszi ezt nem szándéktalanul azért, mert a glazovski könyvtár az országban az első olyan központi városi könyvtár, amely erőfeszítéseinek „fenntartható növekedési szinten” való tartását biztosító dotációban részesül.

Amennyiben a többi központi városi könyvtár is megközelítené, majd elérné a glazovski könyvtár színvonalát, az igencsak előmozdítaná az ország könyvtárügyének fejlettségét, s garantálná korszerűségét.

Egyesek az eszmecserében azt is felvetették, hogy nyilvános vagy tudományos legyen-e a holnapok központi városi könyvtára. E tekintetben a közmegegyezés egyértelműen az volt, hogy a „vagy” helyett az „és”-t kell előnyben részesítenie ennek az intézménynek.

(Futala Tibor)

04/024

MAJ, Jerzy: Publiczne biblioteki somorządowe w Plosce u progu XXI wieku = Poradnik Bibl. 2003. 7-8.no. 4-8.p.

Önkormányzati nyilvános könyvtárak Lengyelországban a XXI. század küszöbén

Közművelődési könyvtár

Lengyelországban 1990-ben kerültek teljesen önkormányzati fenntartásba az alapellátást végző nyilvános könyvtárak. Ezt követően hosszú éveken át minden alapvető könyvtári mutató (a könyvtárak száma falun és városon, az állománygyarapítási keretek alakulása, az olvasói létszám) vészes fogyatkozásokon esett át.

Néhány esztendő múlva – a rendszer egészét tekintve – az általános hanyatlás megszűnt, s lassan-lassan valamennyi mutató javulni kezdett, itt-ott (mindenekelőtt városon) elérve vagy meg is haladva az 1990. évi kiindulási értékeket.

A kiindulási értékekkel való összehasonlítás mindazonáltal nem egészen helytálló, hiszen mindenki tudja: a szocialista rendszerben a tényleges adatok gyakorta lettek a „fölfelé manipulálás” áldozatai.

Az elmúlt bő évtized alatt minden mizéria ellenére is megmutatkozott, hogy a nyilvános könyvtárak önkormányzati fenntartásba adása alapján pozitív döntés volt, ui. mindig az érdekelt önkormány-

zatok tudják vagy legalábbis tudhatnák a legjobban, hogy könyvtári ellátás terén a lakosságnak, a lakosság különféle rétegeinek mire van szüksége. A városi és a nagyobb községi önkormányzatoknak az igények ismeretén kívül anyagi eszközeik is vannak (szoktak lenni) könyvtárfenntartási és -fejlesztési kötelezettségeik „kinyilvánítására”. Ez az a település típus, amelyben mind gyakrabban létesül új könyvtárárpület, mind több pénz jut az állomány frissítésére, sőt: a korszerű információtechnika telepítésére is.

Ezzel szemben (kevés kivétellel) a községi könyvtárak továbbra is nyomorognak. Az elkeserítő pénztelenség képtelen látszatt megoldásokat szül (a könyvtár egyesítése az iskolával, kultúrotthonnal, postával, büfével stb.). Az áldatlan helyzetet látva, úgy kell/kellene állást foglalni, hogy miközben helyes a fő elv, azaz a nyilvános könyvtárak önkormányzati fenntartásban való működtetése, ám ezt megfelelő intézmények szolgáltatásaival kiegészítve lehet (pl. a születőben lévő járási könyvtárak révén) úgy realizálni, hogy tényleges előnyei mindenütt kitudódjanak, hogy a könyvtári ellátásban 21. századi esélyegyenlőség jöjjön létre az ország egész területén.

(Futala Tibor)

04/025

DI DOMENICO, Giovanni: Presentazione dell'offerta documentaria e ordinamento delle raccolte nella BEIC = Boll.AIB. 43.vol. 2003. 1.no. 45-63.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol nyelven

A dokumentumkinálat bemutatása és a gyűjtemények elrendezése Milano tervezett új könyvtárában

Városi könyvtár

Milánó tervezett új könyvtárával (az információ és a kultúra európai könyvtára: *Biblioteca europea di informazione e cultura* – Beic) az elképzelések szerint az információk, dokumentumok és szolgáltatá-

sok nemzetközi szinten is magas szakmai és minőségi színvonalú szervezetét kívánják létrehozni, mely – természetesen – Milánó és Lombardia nagyvárosi környezete dinamikus társadalmi, gazdasági és kulturális valóságában gyökerezik. Ugyanakkor – stratégiája szerint – kínálatát az ismeretek létrehozása és átadása folyamatainak szélesebb dimenziójában: „a tudás globális és digitális dimenziójában” helyezi el. Működésével egy nagy *public library* és egy naprakész interdiszciplináris kutatókat szolgáló tudományos könyvtár jellemzőit együtt szándékoznak megjeleníteni, mely egyaránt szolgálná a szabadidőt és a permanens tanulást, s nagy figyelmet fordít az ismeretek új területeire, a multi- és interdiszciplináris fejleményekre.

A városon és a régió belül a legszorosabb együttműködésre kell törekednie, és partnerséget kell kialakítania – elsősorban európai szinten – más könyvtárakkal is. Szolgáltatási stílusa a legteljesebb mértékben olvasó-központú, szervezeti és vezetési szempontból pedig a folyamatokra és a projektekre összpontosító, cél-orientált, minőség-elvű kell, hogy legyen. Dokumentumkínálatát tekintve képesnek kell lennie a dokumentumok és a hozzáférési lehetőségek széles körét nyújtani, integrálva a hagyományos, a multimédiás, a digitális és a hálózati „gyűjteményeket” és szolgáltatásokat.

Mindezek csak a gyűjtemények és szolgáltatások mind térben, mind funkcionálisan rugalmas elrendezésével valósítható meg, amelyre már vannak külföldi példák, s a milánói annyival lesz más, amennyit hasznosítani tud a meglévők hibáiból és tapasztalataiból. Az elrendezési tervek szerint a *bejárat* szektor lenne az olvasó számára kényelmet, szabad mozgást és folyamatosan megújított állományt nyújtó helye a helyi és közösségi, ifjúsági információknak; az otthon, szabadidő, érdekességek témájú dokumentumoknak; a kurrens szépirodalomnak és a folyóirat-gyűjteménynek; az újdonságok bemutatásának és az aktuális tematikájú kiállításoknak. Az *általános olvasóterem* jelenítené meg

a könyvtár „reference library” jellegét, szabadpolcain a papír-alapú, s mellettük hozzáférhetően a digitális, elektronikus (stb.) referenz-művek, források állnak majd rendelkezésre. A könyvtár központi része lenne a „szakrészlegek” helye, itt fél millió kötet kerül szabadpolcra három területen: a természet- és alkalmazott tudományi, a humán- és társadalomtudományi, valamint a művészeti és irodalmi részlegben.

(Mohor Jenő)

04/026

LHULLIER, Marion: La bibliothèque municipale internationale: un nouvel équipement du réseau des bibliothèques de Grenoble = Bull.Bibl.Fr. 48.tom. 2003. 5.no. 24-32.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A nemzetközi irodalom városi könyvtára Franciaországban: a Bibliothèque municipale de Grenoble bemutatása

Idegen nyelvű irodalom; Városi könyvtár

A grenoblei nemzetközi városi könyvtár (Bibliothèque municipale internationale, BMI) célja az idegen nyelvek és a hozzájuk kapcsolódó kultúrák ismeretének előmozdítása. A könyvtár a grenoblei városi könyvtári hálózat tizenötödik könyvtáraként 2003 szeptemberében nyílt meg a nyilvánosság számára. A BMI két szempontból egyedülálló: 1) állományának legnagyobb része idegen nyelvű dokumentum (német, angol, arab, spanyol, olasz és portugál); 2) partnerkapcsolatban működik a városi tudományos információs és dokumentációs központtal (Centre de documentation et d'information de la Cité scolaire), amely fizikailag otthont ad neki.

(Autoref.)

Lásd még 19, 32, 34, 36, 42, 63-65

Tudományos és szak- könyvtárak

04/027

EVSTIGNEVA, G.A. – ZEMSKOV, A.N.: Elektronnye versii depozitarnyh fondov naučnyh bibliotek = Naučn. Teh.Bibl. 2003. 7.no. 5-21.p.

A tudományos könyvtárak tárolókönyvtári állományának elektronikus verziói

Elektronikus publikáció; Tároló könyvtár

Az oroszországi Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtárban (a GPNTB-ben) a 10 éve és még régebben kiadott dokumentumok teszik ki az olvasótermi használat 35%-át. A könyvtárközi kölcsönzésben ez az arány eléri a 60%-ot.

A kereslet 50%-át főként hazai kiadású könyvek teszik ki. Ennek magyarázata: a monográfiák tükrözik a leghűebben az egyes tudományterületek és szakmák időbeli állapotait.

A hagyományos nemzeti és nemzeti szakkönyvtárak ezért szükségképpen visszakereshető állapotban tartják és szolgáltatják ezt a régi állományt.

A GPNTB legalább 5 millió régi és ritkán keresett dokumentummal rendelkezik, de egyikükről sem lehet tudni, hogy mikor mutatkozik érdeklődés irántuk.

A tároló könyvtári őrzés és szolgáltatás drága dolog (1 négyzetméterre 672 kötetet számítva kb. 100 dollárba kerül egy-egy tárolásra szolgáló négyzetméter létesítése. Tömör raktározás esetén 2-3-szor kisebb, mikroformák esetén pedig 15-30-szor kisebb a térszükséglet).

A megtakarítás persze látszólagos: ami megtakarítódik az épületen, elveszik a berendezéseken és üzemeltetésükön. A legújabb lehetőség, az „elektronizálás” sem ingyenes, de lehet vele gazdaságosan élni.

Erre több ma már létező szolgáltatás kínál lehetőséget (pl. az amerikai Journal Storage, a JSTOR és az

Elsevier Bacfiles to the Future nevű digitalizáló vállalkozása). Azokról a digitális archívumokról sem szabad megfeledkezni, amelyek egy-egy testület vagy könyvtár gyűjteményét teszik ily módon hozzáférhetővé.

Szerzőink a kezdeti eredmények láttán is óvatosak: azt javasolják, hogy mielőtt bárki is hozzáférést kérne az állományának digitalizálásához, el kell végezni a szóban forgó állomány elemzését, tanulmányozni kell az elektronikus termékek piacát, és – főleg – figyelembe kell venni a kutatók és szakemberek szükségleteit.

(Futala Tibor)

04/028

LAITINEN, Markku – HÄKKILÄ, Tuomo: Tieteellisten kirjastojen yhteistilastotietokanta käyttöön = Signum. 2003. 5.no. 114-115.p.

Tudományos és szakkönyvtárak elektronikus statisztikai adatbázisa Finnországban

Adatbázis; Statisztika; Számítógép-hálózat; Tudományos és szakkönyvtárak

2003. június 2-án vették használatba a fent nevezett könyvtárak közös adatbázisát (KITT), amely az ISO 2789 sz. új statisztikai szabványát követve készült, és az internet közvetítésével használható. Címe: <http://yhteistilasto.lib.helsinki.fi>.

Meghatározták azokat a mutatókat, amelyek alkalmasak a könyvtári munka mennyiségének, minőségének és hatékonyságának mérésére. A beküldött adatok alapján az adatbázisból automatikusan kiszámíthatók az e mutatók megkívánta viszonyszámok, így a könyvtáraknak lehetőségük nyílik saját munkájuk értékelésére. Amikor pedig majd több év anyaga összegyűlik, idősorok kialakítására és a változási folyamat követésére is lehetőség nyílik. A mutatók közül 7 a könyvtárhasználatra, 6 a gyűjteményre, 9 pedig a könyvtár személyzetére és gazdálkodására vonatkozik.

A 2002. évi statisztikához összesen 67 könyvtár (és persze a hozzájuk tartozó intézeti, tanszéki stb. könyvtárak) szolgáltatott adatokat. Ebből 21 egyetemi és főiskolai, 29 szakfőiskolai és 17 szakkönyvtár.

(Sz. Nagy Lajos)

04/029

CHRISTOF, Jürgen: ViFaPol – Virtuelle Fachbibliothek Politikwissenschaft = Bibliotheksdienst. 37.Jg. 2003. 7. no. 1066-1076.

Politikatudományi virtuális szakkönyvtár

Adatbázis; Elektronikus könyvtár; Számítógép-hálózat; Tájékoztató -politikai

A hamburgi tartományi és egyetemi könyvtár (SUB) a politikatudomány és békekutatás szakirodalmának gyűjtéséért felelős könyvtárként 2000 augusztusa óta szakportált alakított ki (Virtuelle Fachbibliothek Politikwissenschaft: <http://www.vifapol.de>). A DFG-hez benyújtott tervezetében 1999-ben ezzel kapcsolatban az alábbi követelményeket fogalmazta meg:

- a tudányszak színvonalas internet-forrásairól átfogó tájékoztatás biztosítása egy szakirodalmi kalauz révén,
- az internetes adatbanknak mind a társadalomtudományok összefüggéseibe, mind a hasonló nemzetközi rendszerekbe (subject gateways) való bekapcsolása és integrálása,
- egy stabil infrastruktúra kiépítése az elektronikus publikációk számára, az e-publikálás vonzerének növelése egy központi, a nemzetközi szakmai közönség számára is könnyen hozzáférhető elérési biztosításával,
- bevezetés az elektronikus szakirodalmi eszközökbe a tudósok igényeire alapozva,
- az optimális hozzáférés biztosítása valamennyi dokumentumféleséghez.

A műszaki infrastruktúra mellett külső együttműködés keretében az első ütemben elkészült a „politics and peace guide” c. szakirodalmi kalauz, és kiépült a tudományos értékű szürke irodalom teljes szövegű archívuma. Az eddigiek során az alábbiakra került sor:

- az adatformátumok kialakítása az illetékes szakértői testületek bevonásával,
- a műszaki infrastruktúra kiépítése az együttműködő partnerek (a ZBW Kiel és az USB Köln) közreműködésével,
- a weboldal kialakítása egy ún. web content management rendszer segítségével,
- az alaptartalmakkal feltöltött modellek megismertetése a könyvtáros szakmával,
- tartalmi feltöltés és a szakmai együttműködések kialakítása.

Jelenleg a ViFaPol szakportál az alábbi modulokból épül fel:

- a „politics and peace guide”, internet-források szakirodalmi kalauza,
- a szürke irodalom teljes szövegű archívuma (még előkészületben),
- az Online Contents szakterületi cikkadatbázis (OLC-SSG),
- „Társadalomtudományi információkeresés” online tanfolyam,
- a regensburgi elektronikus folyóirat-könyvtár (EZB) politológia szakja,
- az ún. alaposztályozás (Basisklassifikation, BK) 89.* szakcsoportja a GBV közös katalógusához böngésző hozzáférésként,
- az Infosystem adatbázis politológia szakja (a regensburgi egyetemmel kooperációban).

A megfelelő meta-keresőgéppel kialakításával a különböző szakadatbázisok egyszerre lennének kereshetőek. A tanulmány a ViFaPol továbbfejlesztésének lépéseit vázolja fel.

(Hegyközi Ilona)

04/030

POUCHKOVA, Svetlana Vasil'jevna: La Bibliothèque d'État de littérature étrangère pan-russe à Moscou = Bull.Bibl.Fr. 48.tom. 2003. 5.no. 18-23.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

A külföldi irodalom állami könyvtára Moszkvában

Idegen nyelvű irodalom; Országos szakkönyvtár

Az idegen nyelvek moszkvai állami könyvtárát (Gosudarstvennâ nacional'naâ biblioteka inostrannyh âzykov, GNBI) 1921-ben alapították. Állománya 4,4 millió dokumentumból áll, és 140 különböző nyelvet képvisel. E fontos nemzetközi kulturális és kutatási központ nagyban hozzájárult az idegen nyelvek népszerűsítéséhez, az idegen országok irodalmának és kultúrájának megismertetéséhez, az orosz könyvtárak nemzetközi kapcsolatainak fejlesztéséhez és számos nemzetközi és kulturális program elindításához. Egyéb tevékenységei mellett a cikk megemlíti a könyvtárosok képzését, kiállítások rendezését, országos és nemzetközi konferenciák szervezését stb. Épületegyüttesében negy külföldi kulturális központ kapott helyet.

(Autoref.)

Lásd még 11

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

04/031

NENADIĆ-TABAK, željka: Arbeit mit Kindern und Jugendlichen in kroatischen öffentlichen Bibliotheken = Bibliotheksdienst. 37.Jg. 2003. 7.no. 1033-1036.p.

Gyermekkel és fiatalokkal való foglalkozás a horvát közkönyvtárakban

Csoportos foglalkozás az olvasókkal; Ifjúság nevelése olvasásra; Ifjúsági és gyermekkönyvtár

A horvátországi iskolai- és közkönyvtárak a következő foglalkozástípusokat alkalmazzák a gyerekekkel és fiatalokkal való munkájuk során:

1. Az iskola előtti (0-7 éves) korosztály számára a közkönyvtárakban:

- „Meseműhely”. (Mesék, történetek közös hallgatása és dramatizálása).
- Képeskönyvek, illusztrációk kiállítása.
- „Játszóműhely”. (Közös játék a könyvtárban.)
- „Művészi műhely” (A kicsinyeknek.)
- Bábelőadás.
- Együttes ünneplés. (Karácsony, újév, farsang, a tavasz érkezése stb.)

2. Az általános iskolásoknak (7-14 év).

- Találkozás gyermekkönyvek íróival. Új gyermekkönyvek bemutatása.
- „Játszóműhelyek”. (Számítógépes-, művészi-, irodalmi-, dramaturgiai-, előadói „műhelyek”.)
- Mesekönyvekhez kapcsolódó filmek.
- Kvíz-játékok.
- „Hangzó-műhelyek”.
- Olvasó órák.

- „Kis könyvtárosok”
- Fiatal olvasók klubja.

– Új könyvekről ismertetések készítése.

3. Fiatalok (Középiskolás korosztály).

- Életmód-programok.
- Média-kompetencia programok.
- Számítógépes munkák.
- Szövegszerkesztés, táblázatkészítés. (Word és Excel.)
- Információkeresés az interneten.
- OPAC-keresés.

(Katsányi Sándor)

Iskolai könyvtárak

Lásd 32, 81

Egyéb könyvtárak

04/032

McNICOL, Sarah: Dual use libraries in the UK = Sch.Lib. 51.vol. 2003. 3.no. 125-127.p.

Kettős funkciójú könyvtárak az Egyesült Királyságban

Iskolai könyvtár; Kettős funkciójú könyvtár; Közművelődési könyvtár

Az Egyesült Királyságban az iskolai és a közkönyvtárak között különböző együttműködési formákra találunk példát, de jóval ritkább a közösen végzett könyvtári szolgáltatás. Az elmúlt húsz esztendőben nem igen írtak a kettős funkciójú könyvtárakról, noha ezalatt országszerte számos közös fenntartású könyvtár alakult. A tanulmány arra vállalkozott, hogy kérdőíves felmérés segítségével tekintse át ezeknek az intézményeknek a helyzetét, előnyeit és problémáit. (Huszonhárom igazgatónak küldte el az ívet, és tizenheten válaszoltak is; a kapott adatokat később telefon-interjúkkal és elektronikus levelek segítségével egészítette ki.)

Az első kettős funkciójú könyvtár 1972-ben, az utolsó 2003-ban alakult – többnyire vidéken (pl. Skóciában), de városokban is létesült jó néhány. Népszerűségük a kilencvenes évektől kezdve egyre nő. Alapításukat többnyire két okra vezetik vissza: vagy egy mozgókönyvtárat váltottak fel, vagy pedig az iskola biztosította a szükséges feltételeket. (Valamennyi vizsgált intézmény iskolában működik.) Érdekes, hogy számos esetben az iskola volt a kezdeményező, elsősorban akkor, ha új iskola épült, vagy az iskola bővítése során könyvtárépítés is szerepelt a tervben.

A könyvtárak legfőbb erősségüknek a hosszabb nyitva tartást tartják; némelyik este fél nyolcig, illetve szünidőben is nyitva tart, és zömmel szombat délelőtt fogad olvasókat. Kilenc intézmény közkönyvtári, a többi közös vezetéssel működik. A fenntartás költségeit is általában közösen állják.

A legtöbb könyvtárban az állomány mindkét használói kört kiszolgálja: szépirodalom, ismeretterjesztő irodalom, kézikönyvek, számítógépek, CD-k, videók, napilapok, folyóiratok, hangos könyvek találhatóak bennük. (Néhányban DVD-k, másolási szolgáltatás, közhasznú információk, nyelvtanfolyam stb. is található, de akadnak olyan szolgáltatások is, amelyek elsősorban a tanulókat és a tanárokat szolgálják.) A személyzet, amely mindkét vagy az egyik munkaterületen jártas könyvtárosokból tevődik össze, természetesen különböző nagyságú.

A vizsgálat a kettős funkciójú könyvtárak számos előnyét tárta fel: pl. jóval gazdagabb gyűjtemények jönnek létre, nagyobb a választék, több a könyvtáros, gazdaságosabb az ellátás biztosítása, jó a kapcsolat a településen élő idősebb és a fiatal generáció között. A problémák sem maradtak rejtve: a használói csoportok különbségei miatt feszültségek adódhatnak, nem könnyű az iskolai tanmenetek megfelelő támogatása, a helyszűke (elsősorban könyvtári órák alatt), a kettős beszámolási kötelezettség, a biztonsági megfontolások, a könyvtárosok fokozottabb leterheltsége stb.

Végső soron a felmérésben részt vevők rendkívül lelkesen nyilatkoztak a kettős funkciójú könyvtárakról. A sikerhez azonban elengedhetetlen a politika, a vezetés, a könyvtár és az olvasók segítsége és elkötelezettsége. A megkérdezettek megítélése szerint jó munkát végeznek, és ezek az intézmények képesek a település szerves részévé válni.

(Murányi Lajos)

04/033

PIAZZONI, Ambrogio M.: The Vatican Library and its manuscripts. Between the past and the future = Alexandria. 15.vol. 2003. 2.no. 121-133.p. Bibliogr.

A Vatikáni Könyvtár és kéziratai – a múlt és a jövő között

Egyházi könyvtár; Információtechnológia; Kéziratgyűjtemény; Könyvtártörténet -nemzeti

A cikk részletesen bemutatja a vatikáni könyvtár eredetét, fejlődését és kéziratgyűjteményeit. A könyvtár létrehozását 5. Miklós pápa rendelte el

1451-ben, s az alapítás mottóját – „tanult emberek közös, kényelmes használatára” – az utódok a mai napig tiszteletben tartják. Ma a vatikáni könyvtárban található a világ legnagyobb és legfontosabb kéziratgyűjteményei. Az egyik legnagyobb kihívást a használat és megőrzés megfelelő egyensúlyának megtalálása jelenti, amiben a modern technológiák fontos szerepet játszanak. A cikk a kéziratos dokumentumok az elektronikus technológia szempontjából vizsgálja; ez biztosítja a legkényelmesebb hozzáférést, kutatási lehetőséget és a leghatékonyabb megőrzést.

(Autoref. alapján)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állomány- alakítás

04/034

BALL, David: Public libraries and the consortium purchase of electronic resources = El.Libr. 21.vol. 2003. 4.no. 301-309.p.

Elektronikus források beszerzése közkönyvtárakban konzorciumos együttműködéssel

Állománygyarapítás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus publikáció; Felmérés [forma]; Közművelődési könyvtár

A Resource 2002-ben felmérte az elektronikus dokumentumok közös beszerzésének helyzetét és problémáit a közkönyvtárakban. Hat konzorcium-

nál és négy fenntartónál készítettek strukturált interjúkat.

A konzorciumoknál a tagságot vizsgálták. A tagok száma 3-tól 25-ig terjed. Vannak vásárlási, funkcionális (ugyanazt a számítógépes rendszert használó) és regionális ügynökségként is működő konzorciumok (ezek pl. tervezési és az élethosszig tartó tanulással kapcsolatos feladatokat is ellátnak). Két konzorciumban működnek együtt felsőoktatási és közkönyvtárak (ezeknél bizonyos nehézségek adódtak a használat eltérő mértéke és irányultsága miatt). A regionális szerveződési elv csak korlátozottan érvényesül.

A konzorciumok döntéshozatali és irányítási struktúrája igen hasonlóan bizonyult (tanács és szakértői csoportok). Az egyik konzorciumnál (CBC) ez a könyvtári szerveződés egy tágabb közös beszerzési